

TREŠĀ DAĻA

PSRS nūzīgumi – Viesture apsyudz (graviras 1991 -1993)

Aleksandrs 1993. gadā rakstīja: “Kad 1990. gadā mani uzņēma Latvijas Mākslas akadēmijas maģistra grāda programmā, man nebija ne jausmas, ka man sanāks strādāt neatkarīgā un brīvā Latvijā! Un ka būšu pilnīgi brīvs attēlot visu, kas tik ilgi bija dedzis manā dvēselē, un ko biju baidījies rādīt maniem tuviniekiem, kas dzīvoja Padomju Latvijā. Atbrīvots no šī sloga, es tūlīt ķēros pie darba, lai attēlotu visus šausmu darbus, ko ‘sarkanie fašisti’ bija paveikuši pēdējos piecdesmit gados. Man ir stingra pārliecība, ka pasaulei, īpaši krievu tautai, ir jāapzinās kādas milzu ciešanas un genocīdu Latvijas ļaudis ir cietuši no šiem ‘sarkanajiem fašistiem’, kuri valdīja šajā zemē tajos tumšos un asiņainajos laikos. Varbūt, kautkādā veidā, vēlos no jauna iedegt ilgi apspiesto Latvijas dvēseli. Man arvien ir bijis jācīnās, lai šajās gravīrās saglabātu kompozīcijas formu un nepieciešamo izdomu, jo pats esmu emocionāli saistīts ar tām.” Pēc absolvēšanas Latvijas Mākslas akadēmijas Aleksandrs devās mācīt Mākslas koledžā Rēzeknē. Viņš nomira savā dzimšanas dienā 1994 gada martā.

Litogrāfija ar nosaukumu **Brīvības sardzē, Tukums (1991)** 26x33 rāda pieminekli brīvības karā kritušajiem Tukumā. Piemineklis izrāda komunistu šautu ložu rētas. Ieraksts uz pieminekļa: “Svēts mantojums šī zeme mūsu tautai” .

Viens no Aleksandra lielākajiem izaicinājumiem bija attēlot Latgales Māras pieminekli, kas tika atjaunots un atklāts 1992. gada 13. augustā. Šis notikums Aleksandram bija personīgi ļoti nozīmīgs, jo viņa māte Lūcija bija latgaliene. Piemineklis ietver dziļu reliģisku simbolismu, jo latgalieši, būdami vairums katoļi, pielūdza Jaunavu Mariju. Piemineklis atzīmēja Latgales atbrīvošanu no boļševikiem 1920. gada janvārī un Latvijas vienotību. Šī bija pieminekļa trešā restaurācija, jo komunisti to bija divreiz sagrāvuši. Aleksandrs uztaisīja pieminekļa divas ļoti dažādas litogrāfijas, pirmo 1991. gadā, otru 1992. gadā. Pirmā, nosaukta **Atdzimusi Latgales Māra (1991)** 32x43. Tajā uz krusta ir ieraksts “1940 – 1991” norāda okupāciju laiku, kad tauta un piemineklis cieta vardarbību. Šajā attēlā piemineklis iznirst no negaisa mākoņiem un priekšā redzams ieraksts “VIENOTI LATVIJAI”. Tobrīd – 1991. gadā – neatkarība vēl bija ļoti trausla.

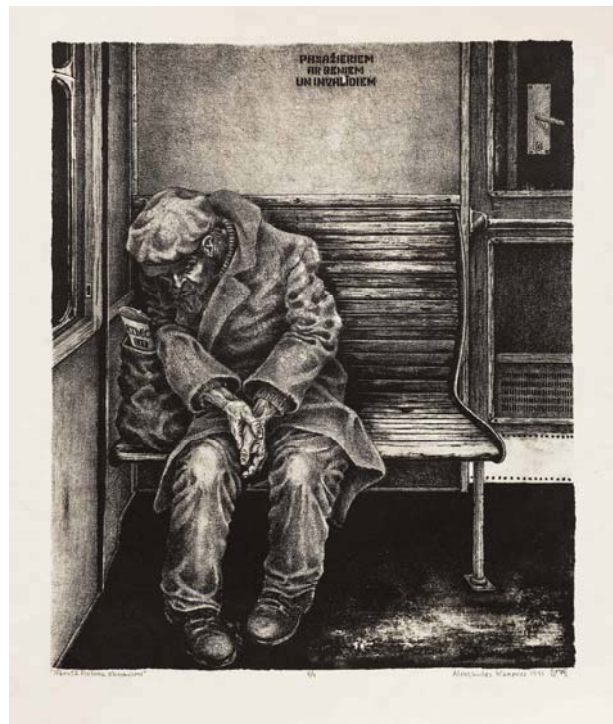

Aleksandrs ofortā **Atdzimusī Latgales Māra II (1992) 23x31** pārstrādāja pieminekļa attēlu. Te mēs redzam jaunu dienu, un negaiss, pagaidām, ir nozudis. 1991. gada padomju OMONa (melno beretu) mēģinājums apspiest Latvijas neatkarību nebija izdevies. Varbūt arī Latgales tauta bija beidzot atbrīvota no padomju komunistu tumsonības. Šajā jaunajā dienā, Aleksandrs uztver Latgales Māru lūdzam par nākotni brīvu no sarkanās (un brūnās) tirānijas. Pacilātā krāsu un gaismas kompozīcija atspoguļo brīvu Latvijas tautu, pilnībā atdzimušu un balstītu ticībā saviem tikumiem.

Nākošā pietura Komunisms. (1991) Litogrāfija. 32x39

1991. gadā Aleksandrs veidoja šo veca vīra tēlu, kas sēž uz beņķa kas paredzēts invalīdiem un pasažieriem ar bērniem. Gravīras sarkastiskais nosaukums – **“Nākamā pietura Komunisms”**. Pēc valsts turīgāko sabiedrisko šķiru genocīda (inteliģenci un zemniecību no Staļina rokas, ebreju no Hitlera), drūmie dzīves apstākļi, ko radīja komunisma vara, sagrāva cilvēku garu. Šis vecais vīrs attēlo tumšo, orvelisko¹ nākotni un gara nonīkšanu, kas draudēja tiem, kas dzīvoja okupētajā Latvijā.

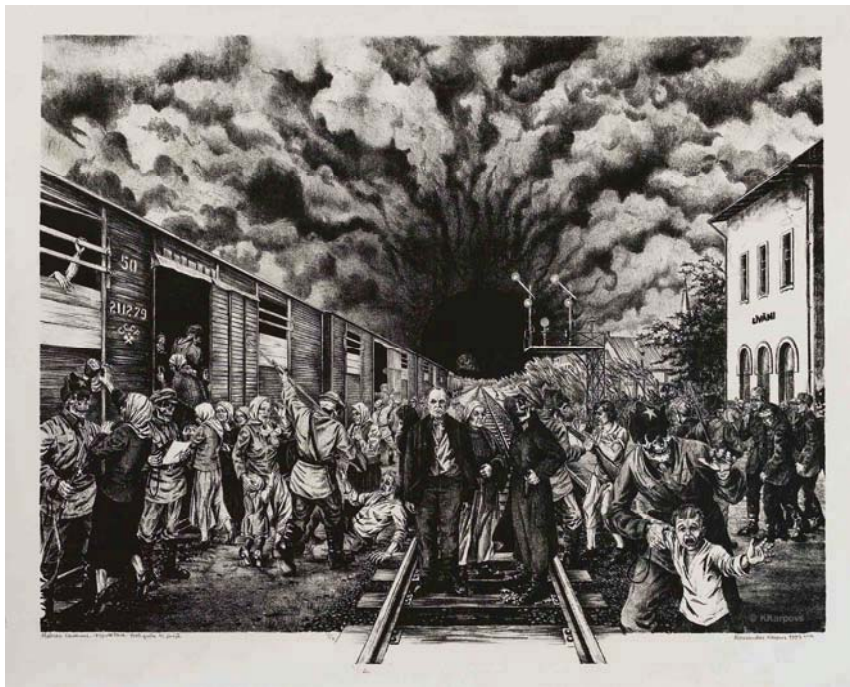
¹ Termins "Orvela" tika izdomāts pēc angļu autora Džordža Orvela, kurš uzrakstīja romānu "1984"

**Deportācijas, Rīga, 1941.
gada 14. jūnijs (1991)**
Litogrāfija. 64x78

Aleksandrs raksta: “1941. gadā, pēc okupācijas, Padomju Savienība sāka Latvijas pilsoņu deportācijas uz Sibīrijas vergu nometnēm ... Trīs jaunās sievietes šajā attēlā ir domātas manas tantes, un vīrietis, kas stājas pretī padomju slepenajiem policistiem (NKVD), mans tēvocis Jānis Volonts, kurš pirms viņa apcietināšanas bija Latvijas Lauksaimniecības ministrs. Viņus visus apcietināja un izsūtīja uz Sibīriju – tikai divas

atgriezās. Viņu vienīgais noziegums bija būt latviešiem. Attēlā mans tēvocis velti mēģina paskaidrot NKVD varmākam, ka sieviete kas stāv viņam blakus nav viņa, bet gan brāļa meita, kas nav uz viņu “listes”. Skaidrošana bija velta, kā redzams no NKVD vīra sejas. Viņš ir izvilcis pistoli, lai viss būtu skaidrāk... Kad es zīmēju šos tēlus, kāds students man pietuvojās un vaicāja vai es esot ebrejs, un zīmējot kādu no nacistu šausmu darbiem. “Nē,” es viņam teicu, “šie ir sarkanie fašisti.”

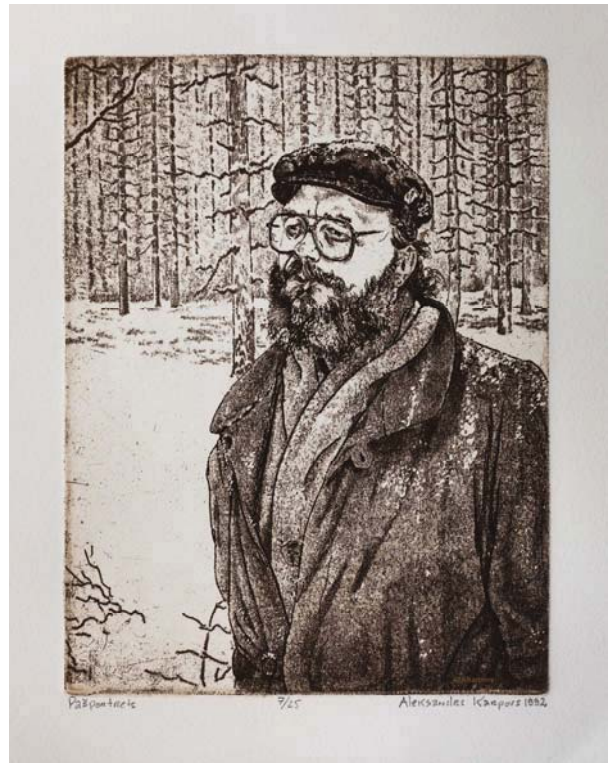

**“Melnais caurums,
Deportācijas, Līvāni, 1941.
gada 14. jūnijs”, Vēsture
apsūdz III (1993)** Litogrāfija.
53x67. “Šī litogrāfija apvieno
sirreālu tēlojumu ar reālistisku
metaforu, lai attēlotu Padomju
Savienības genocīdu pret
latviešu tautu”, raksta
Aleksandrs. “Tas ir arī
personīgi ļoti emocionāls
moments ... Attēla vidū stāv
mani vecvecāki brīdī, kad tos
šķir uz visiem laikiem. Mans
vectēvs Justīns Volonts, vērās
skatītājā ar izteiksmi kā
cilvēkam, kurš visu zaudējis.
Mana vecāmāte Stefānija
Grizbouskis, tur rokā savu
rožukroni un izkatās itkā
redzētu pašu nelabo. Manu

māti, viņas labajā pusē, ar šauteni gainā viens no NKVD nelabajiem. Priekšplānā redzams arī mazs zēns (Aleksandra pašportrets), kas lūdz skatītāja palīdzību, bet tiek savaldīts.

Heraldiskais tēls Latgale (1992) Litogrāfija. 14x18

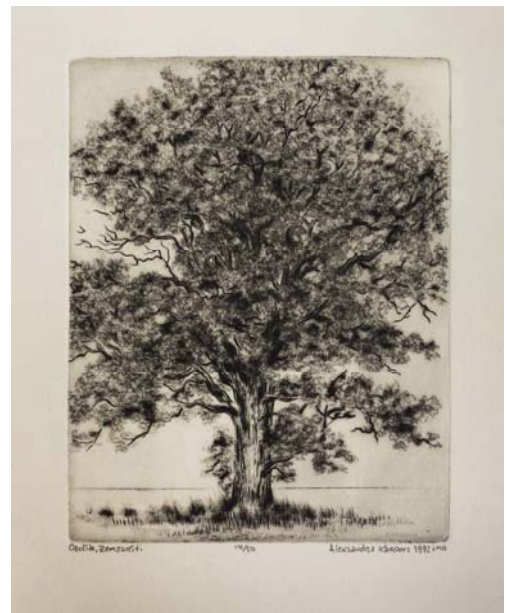
Pašportrets (1992) Oforts. 17x23

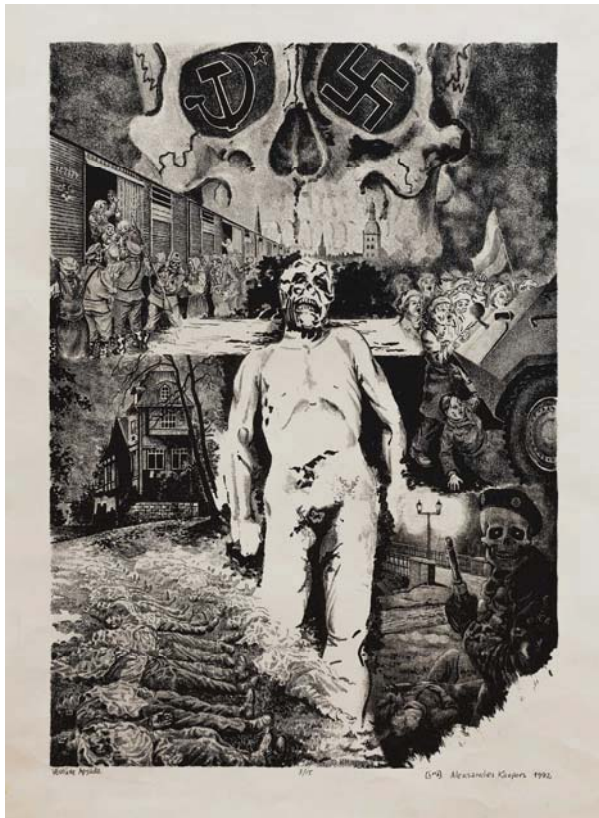
Šis 1992 grāfiskā "Pašportrets" rāda manu brāli, vienu, mūsu mātes mežā Anspokos, 3 km uz dienvidaustrumiem no Preiļiem. Šis 25 hektāru plašais mežs bija domāts viņas pūram. Kāzu dāvanu viņas vecākiem neizdevās pasniegt – viņi gāja bojā genocīdā.

Ozolīti, zemzarīti. (1992) Oforts. 17x18

Vairākos Aleksandra darbos redzami ozoli – latviešu kultūras simboli. 1992. gadā viņš radīja daudzkrāsainu ofortu ar nosaukumu "Ozolīti, zemzarīti". Novilkumos parādījās arī dažādas lapu krāsas saskaņā ar gada laikiem.

“ ‘Vēsture apsūdz’ (1992), Lithograph. 34x49 rāda šausmu darbus ko veica Padomju Savienība pret Baltijas tautām”, raksta Aleksandrs. “Šis darbs ir nogalināšanu un masu slepkavību attēlu kolāža, kas notika padomju okupācijas laikā. Sākot no kreisās puses zemākā tēla un virzoties pēc pulksteņa rādītāja, redzami strādnieku līķi Panevižos, Lietuvā, kurus nogalināja 1941. gada 26. jūnijā. Seko “Padomju jaunatnes mītne” Kuresārē, Igaunijā, kur atrada 61 NKVD mocītu un nogalinātu personu līķus no dažādiem sabiedrības slāņiem. Augšpusē ir skats no masu deportācijām Rīgā, 1941. gada jūnijā. Pa labi no tā bīstamo padomju Melno beretu (OMON) uzbrukums Lietuvas pilsoņiem, kuri piedalījās demonstrācijā par savas valsts neatkarību 1990. gada 13. janvārī. Zem tā, 1990. gada 20. janvārī, Rīgā, omonietis draudoši stāv virs sava upura. Apakšējais stūris labajā pusē šķiet noplēsts, simbolizējot, ka ‘krievu imperialistu’ veiktās šausmas pret Baltijas tautām varētu vēl nebūt galā. Vidū ir strādnieka Pētera Dobs mutilētais līķis, ko 1941. gadā atrada masu kapā. Šos groteskos ‘etniskās tīrīšanas notikumus boļševiku stilā’ vēro fašisma nāves galva. Vienā acs

dobumā tai ir sirpis un āmurs, ‘sarkanā fašisma’ simbols, bet otrā kāškrusts, ‘brunā fašisma’ simbols – abi viens un tas pats.”

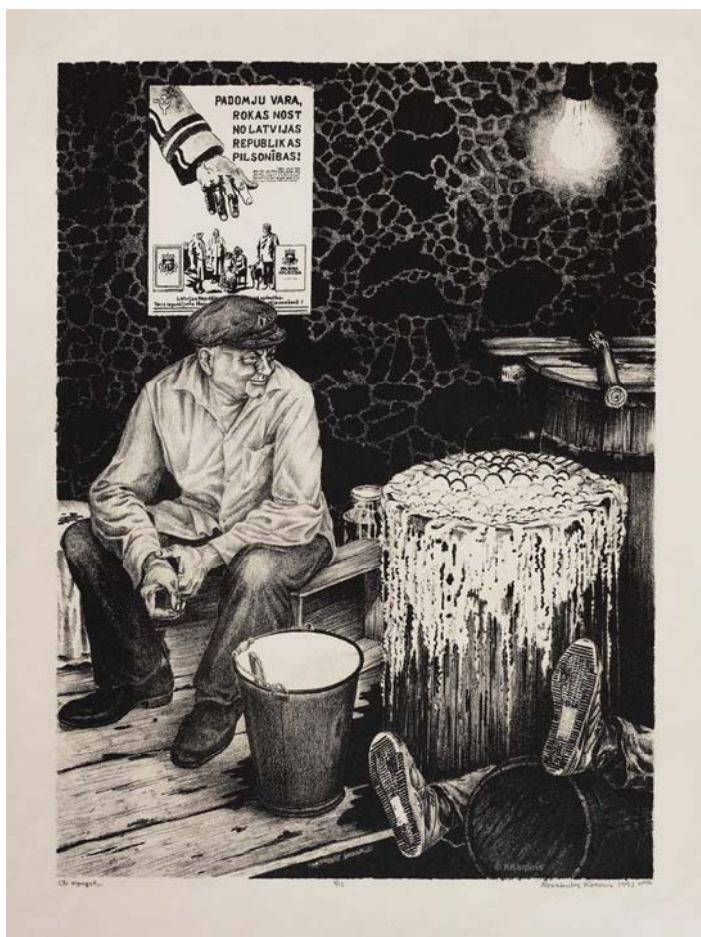

Savā disertācijā mans brālis rakstīja: “ Oforts. 30x40 **Pēdējā laiva, Košrags, Latvija (1992)**, stāsta par Latvijas zvejnieku likteni padomju okupācijas laikā. „Attēlotais vecais zvejnieks man stāstīja kā 1949. gadā, padomju NKVD iznīcināja vai sadedzināja visas zvejnieku laivas Latvijas rietumu piekrastē. Pēc tam, sekojot Jozifa Staļina pavēlei, tie deportēja vai ‘pārvietoja’ veselus zvejnieku ciematus... Šis vientuļais zvejnieks stāv pie savas laivas vraka, un viņa sejas izteiksme ir kā cilvēkam, kas zaudējis visu, pat dzīves jēgu. M-1949 uz vraka atzīmē 1949. gada 25. marta datumu, kad notika lielākā masu deportācija no Latvijas. Salauztam un noplukušam, kā laivas

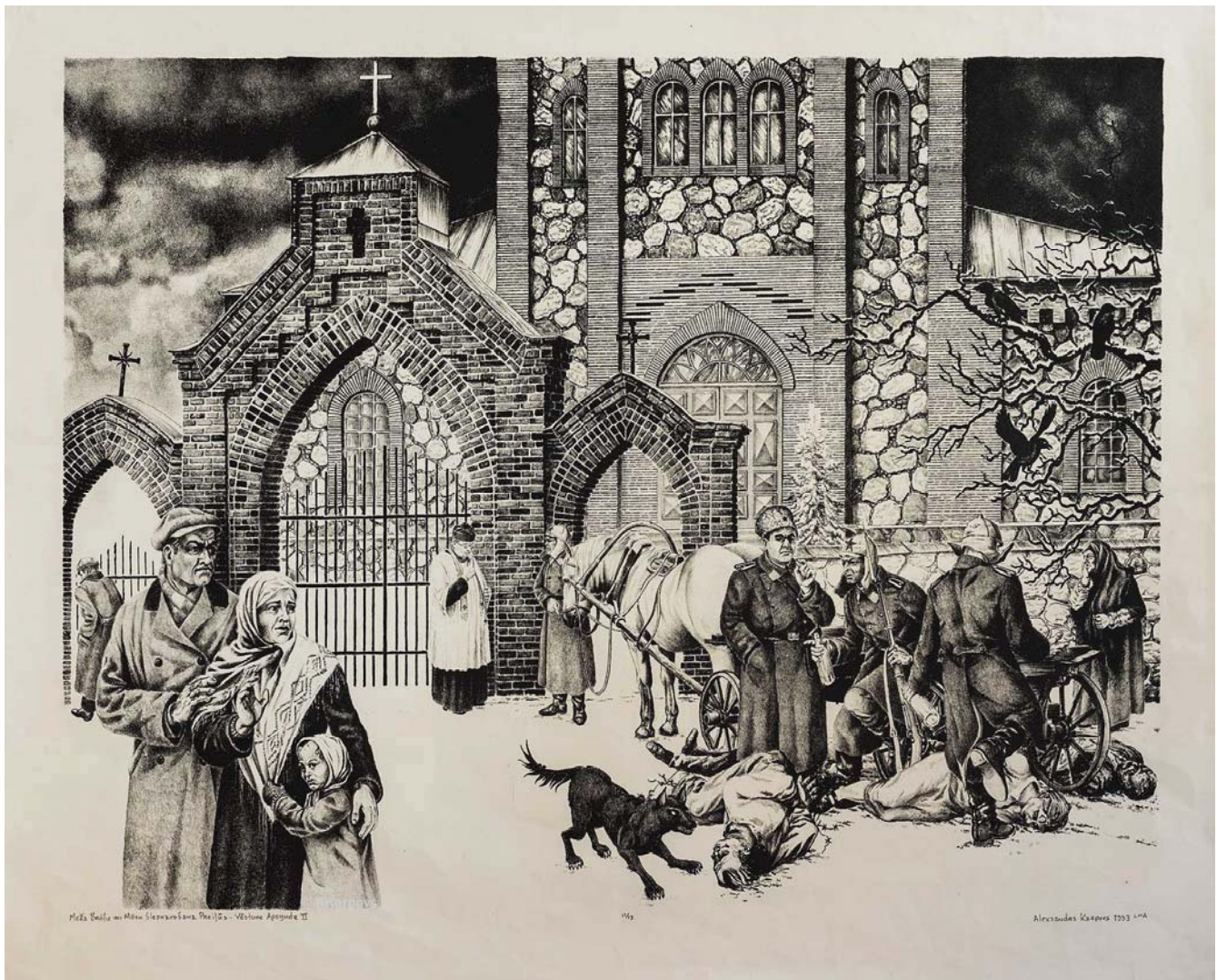
vrakam, vecajam vīram neatliek cits kā gaidīt nāvi. Tālumā redzamas senā zvejnieku doka atliekas, kas stiepjas cēlajā Baltijas jūrā.”

Vismaz 999 999 par daudz! (1992) Oforts. 23x31 . “Šī ir satīra par “kādreizējo” padomju militāristu un kolonistu Latvijas okupāciju”, Aleksandrs rakstīja 1993. gadā. “Skatītājam tiek sniegts sīki izstrādāts Vecrīgas skats. Priekšplānā, ar AK-47 automātu pie sāniem un cigareti zobos, pret sienu pašpaļāvīgs slejas skelets tērpts padomju militārās policijas uniformā. Kas uz pirmā acu uzmetiena skatītājam šķiet bruģakmeņi, izrādās ir žurku bars, kas mežonīgi skraida apkārt. Dažas pārojās, citas kaujās, vēl citas ir iereibušas. Skata kronis ir balts žurku karalis, kas tup uz militārā policista pleca un vēro haotisko ainavu. Laikā kad tapa šī gravūra padomju okupācijas armija vēl atradās Latvijā.

Litogrāfija . 39x52 **Alus rūgst... (1992)** rāda gadskārtēju notikumu mūsu Anspoku saimniecības strādnieku mājas pagrabā. Bronislavs bija mana vectēva Justīna Volonta pārvaldnieks, un pārdzīvoja padomju okupāciju. Ik gadu viņš brūvē alu. Šajā attēlā Aleksandrs, ar nelielu humoru, rāda, ka Bronislavs viņu (kura kāja parādās vienā malā) nodzēris “zem galda”. Aleksandrs ar savu mākslu vēlējās atgādināt latviešiem, cik svarīgi ir saglabāt savu nacionālo identitāti, ņemot vērā nemitīgos krievu imperiālisma draudus. Kopš 1989. gada, kad latviešu valoda no jauna kļuva par valsts valodu, Latvijā latviski runājošo cilvēku skaits ir pieaudzis līdz 79 procentiem .

“Meža brāļu un māsu slepkavošana”, (1993) Vēsture apsūdz II. “Šajā litogrāfijā attēlots paties notikums Preiļos...”, raksta mans brālis savā disertācijā. “1992. gada vasarā es pētīju NKVD veikto latviešu brīvības cīnītāju masveidīgo nāves soda izpildīšanu padomju okupācijas laikā, vairums 1940. un 1945.-1949. gados. Preiļos vienā reizē nomocīja un noslepkavoja astoņdesmit trīs brīvības cīnītājus, vīriešus un sievietes, NKVD vīri bija atbraukuši ar kravas mašīnu un līķus izmetuši Preiļu katoļu baznīcas priekšā ... Tad tie stāvēja sardzē un uzmanīgi vēroja garāmgājējus, novērojot vai kāds no viņiem neatpazīst kādu no upuriem. Tos, kas izrādīja atpazīšanas pazīmes, uz vietas apcietināja.”

Pēdējais mana brāļa darbs ir **Mūsu Rīga! (1993)** Litogrāfija. 54x68 . Šajā darbā Aleksandrs meistarīgi un sīkās detaļās attēlo skaisto Vecrīgu. Pirmo reizi šo darbu redzēdams, kāds Mākslas Akadēmijas profesors komentēja, ka “beidzot tu esi kaut ko uztaisījis, kas nesaistās ar sociālo reālismu.” Tas Aleksandru smīdināja, jo profesors nebija skatījies pietiekoši uzmanīgi. Priekšplānā ir ozols – latviešu kultūras simbols – nokaltis pusē, kas ir pretī padomju militārai teritorijai, kurā vairums koki ir nokaltuši. Laikā, kad Aleksandrs taisīja šo gravīru, Latvijā vēl atradās 40 000 padomju karavīri. Brīvība vēl bija trausla

BIBLIOGRĀFIJAS ANOTĀCIJA

- Anders, Edvard. 2011. *Amidst Latvians During the Holocaust*. Occupation Museum Association of Latvia, Rīga. 204pp.
- Baister and Patrick. 2005. *Between 1945 and 1949 around an additional 150,000 Latvians were either killed or deported to Siberia*. The Bradt Travel Guide, UK. 239pp.
- Ezergailis, Andrew. 1996. *The Holocaust in Latvia 1941-1944*. The Historical Institute of Latvia Riga – The United States Holocaust Memorial Museum Washington D.C. 465 pp.
- Gordon, Frank. 1990. *Latvians and Jews Between Germany and Russia*. Translated by Vaira Puķīte and Jānis Straubergs, Copyright © 1990 Memento, Stockholm 197pp.
- Karpovs, Aleksandrs. 1993. *ARTIST AND WARRIOR - My Art as a Weapon for Social Change: A Case for Social Dissent in Art by, Master's Thesis - Latvian Academy of Art, Riga, Latvia* State Archive of Latvia 2001. *Deported 14 June 1941*. Latvijas Valsts arhīvs, Ilmārs Blumbergs. ISBN 9984-675-55-6 . 804pp.
- Rislakki, Jukka. 2008. *The Case for Latvia Disinformation Campaigns Against a Small Nation, . Fourteen Hard Questions and Straight Answers about a Baltic Country*. Rodopi – New York, NY. 295pp.
- Snyder, Timothy. 2010. *Bloodlands – Europe Between Hitler and Stalin*. Basic Books, New York. 524pp.